

TAROT

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Tarot
Alehandro Hodorovski, Marijan Kosta

*Naslov originala Alejandro Jodorowsky, Marianne Costa
La via del Tarot*

Za izdavača Nina Gugleta

Edicija Preobražaj

*Glavna i odgovorna urednica Nina Gugleta
Izvršna urednica Ana Jovanović
Prevod Ivana Krgović
Lektura i korektura Aleksandra Dunđerski
Dizajn korica Anja Banješević
Štamparija Artprint Media, Novi Sad
Tiraž 1000 primeraka
Izdavač Areté, Beograd 2022*

Copyright © Alejandro Jodorowsky & Marianne Costa, 2004
Copyright za srpsko izdanje © Areté, 2022

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom oblik bez
pismene saglasnosti izdavača

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
133.3
133.3:794.4
ХОДОРОВСКИ, Александро, 1929-
Tarot / Alehandro Hodorovski, Marijan Kosta ; prevod sa francuskog
Ivana Krgović. - Beograd : Areté, 2022 (Novi Sad : Artprint media). -
530 str. : ilustr. ; 20 cm + tarot karte (78 karata). - (Edicija
Preobražaj)
Prevod dela: La voie du tarot / Alejandro Jodorowsky, Marianne Costa. -
Tiraž 1.000.
ISBN 978-86-80426-89-1
1. Коста, Маријан, 1966- [автор]
a) Тарот

COBISS.SR-ID 55734793

ISBN 978-86-80426-89-1

TAROT

*Alehandro Hodorovski
Marijan Kosta*

Prevod sa francuskog

Ivana Krgović

SADRŽAJ

Predstavljanje, Marijan Kosta 7
Uvod Alehandro Hodorovski 9
Prvi deo: Struktura i numerologija Tarota 25
Kompozicija i pravila redanja 35
Numerologija Tarota 58
Izgradnja mandale u deset etapa 86
Drugi deo: Velike Arkane 103
I Luda 129
II Mag 135
III Prvosveštenica 141
IV Carica 147
V Car 153
VI Papa 159
VII Zaljubljeni 165
VIII Kočija 171
IX Pravda 177
X Pustinjača 183
XI Točak sreća 189
XII Snaga 195
XIII Obešeni 201
XIV Bezimena arkana 207
XV Umerenost 215
XVI Ćavo 221
XVII Božja kuća 229
XVIII Zvezda 235
XIX Mesec 241
XX Sunce 247
XXI Sud 253
XXII Svet 259
Treći deo: Male arkane 263
Stepeni numerologije 275
Figure ili Počasti 335
Četvrti deo: Tartot dva po dva 357
Dueti iz dve decimalne serije 366
Parovi u Tarotu 373
Parovi koji daju zbir 21 407
Numerološki sled i prenos 415
Peti deo: Tumačenje Tarota 423
Prvi koraci 442
Tumačenje tri Arkane 459
Tumačenje četiri ili više karata 493
Tumačenje deset i više karata 503
Zaključak 519

PREDSTAVLJANJE

Kako napisati knjigu o Tarotu? To je kao da pokušavate da ispraznите more viljuškom...

Već skoro četrdeset godina, delo Alehandra Hodorovskog u te-snoj je sprezi sa dinamičnom raznovrsnošću Tarota: tumačenja, lekcije, susreti, konferencije... Da smo transkribovali ovaj materijal u celini, dobili bismo nekoliko desetina hiljada stranica, koliko fascinantnih, toliko i neorganizovanih, koje se redom bave različitim aspektima ove umetnosti koja ne dopušta da je zatočimo ni u kakvu rigidnu formu.

Pošto to nije bilo moguće, a potreba za knjigom je postojala, Aleandro i ja smo odabrali da predstavimo Tarot iz dovoljno različitih uglova, kako bi ovo delo moglo da posluži i kao priručnik za početnike i kao alat za razmišljanje za iskusne tarologe, a da čitalac pritom ne izgubi želju da ga pročita.

Zbog toga svaki deo ove knjige uključuje uvod koji je Aleandro napisao u prvom licu i koji opisuje njegovo jedinstveno, celoživotno putovanje s ovim zahtevnim učiteljem i moćnim saveznikom, Tarotom.

U celom tehničkom delu pobrinuli smo se da ostanemo verni ekstremnoj plastičnosti Tarota koji je istovremeno jasan i dubok, linearan i višedimenzionalan, zabavan i složen... Nemoguće je svesti ga na jednu od nebrojenih mogućnosti koje otvara. Zbog toga smo nastojali da stvorimo delo koje može da se čita u delovima ili u kontinuitetu, u kom se svakoj temi pristupa u isto vreme i opširno i sažeto, i u kom su slike stalni echo teksta, zato što Tarot, pre svega, predstavlja učenje kako da *vidimo*.

Ova knjiga je organizovana u pet delova. Prvi deo ima za cilj da čitaoca upozna sa celokupnom strukturom Tarota, njegovim numerološkim i simboličkim osnovama. Drugi deo ispituje, jednu po jednu, takozvane „Velike arkane“. Treći čini isto s „Malim arkanama“. Četvrti deo predstavlja ono što smo želeli de bude prvi

korak prilikom dinamičnog tumačenja Tarota: proučavanje parova, raznih kombinacija dve ili više karata. Praktično svaki element Tarota povezan je sa svim ostalim. Poslednji, peti deo je posvećen tumačenju u pravom smislu te reči.

Želeli bismo posebno da se zahvalimo Barbari Kler, koja je go-dinama prepisivala i arhivirala predavanja i besplatna tumačenja Tarota Alehandra Hodorovskog. Stavila nam je na raspolaganje čitavu ovu arhivu koja bi bez nje ostala na nivou usmene tradicije.

M.K.

N.B: Ova studija zasniva se na obnovljenoj verziji Marsejskog tarota (pogledajte šta o tome kaže Alejandro Hodorovski u svom Uvodu).

UVOD¹

U Tokopilji, maloj čileanskoj luci ušuškanoj između ledenog Tihog okeana i visoravni pustinje Tarapake, najsušnijeg regiona na svetu, gde vekovima nije pala ni kap kiše, sa samo sedam godina imao sam prvi kontakt sa kartama... Zbog velike vrućine, trgovci bi zatvarali radnju od podneva do pet po podne. Hajme, moj otac, spustio bi metalnu zavesu svoje *Ukrajinske kuće* – prodavnice ženskog donjeg veša i predmeta za domaćinstvo – i otišao da igra biljar kod Ludog Abrahama, litvanskog Jevrejina koji se tu našao pod misterioznim okolnostima. U toj šupi, u koju žene nisu zalazile, trgovci suparnici, oko zelenog stola, dogovarali su uslove mira i potvrđivali svoju muškost podvaljujući jedan drugom. Prema Hajmeovoj filozofiji, dete od sedam godina imalo je već formiran mozak i s njim je trebalo postupati kao s odraslom osobom. Na moj sedmi rođendan, dozvolio mi je da pođem sa njim na biljar... Nisam bio impresioniran ni zaglušujućom bukom kugli koje su se međusobno sudarale, niti belim i crvenim tragovima koje su ostavljale po maslinasto zelenom tepihu; pažnju mi je privukla i očarala me je kula od karata. Ludi Abraham je imao običaj da od špi洛va karata gradi velike kule; ostavljao bi taj skup, uvek drugačiji, širok, visok, da stoji na šanku, daleko od promajje, dok ga on sam, pijan, ne bi uništio udarivši ga, da bi odmah počeo da gradi drugi. Podsmevaјуći se, Hajme me je gurnuo prema „ludaku” i naredio mi da ga pitam zašto to radi. On je, s tužnim osmehom, odgovorio detetu ono što nije želeo da kaže odraslima: „Imitiram Boga, mališa. Onog koji nas stvara i uništava, i od naših ostataka, ponovo stvara.”

Subotom uveče i nedeljom posle ručka, da bi pobedio provincijsku dosadu, moj otac je pozivao u kuću grupu prijatelja sa kojima je satima igrao karte, dok je Sara Felisidad, moja majka, jedina žena, kao senka služila pivo i kanapee. Ostatak nedelje, karte su ležale zaključane u ormaru... Te kutije su me fascinirale, ali bilo mi je zabranjeno da ih diram.

¹ Ovaj Uvod, Otvaranje pet delova ovog dela i Zaključak, na čileanski španski prevela je Neli Lermilije.

Po mišljenju mojih roditelja, one su bile rezervisane samo za odrasle. To mi je ostavilo utisak da su karte opasne zveri koje može da pripitomi samo mudar čovek, u ovom slučaju Hajme, jer imaju magične moći... Kako su umesto žetona koristili pasulj, majka ga je svakog ponedeljka, možda da bi se oslobođila bola zbog isključivanja iz igre, kuvala i od njega pravila čorbu, koju sam gutao sa osećanjem da mi prenosi neke od tih moći.

Kao sin ruskih emigranata, bio sam drugačije građe od domaćih Čileanaca, zbog čega nisam imao prijatelja. Moji roditelji, deset sati dnevno zatvoreni u svojoj prodavnici, *Ukrajinskoj kući*, nisu mogli da se brinu o meni. Obuzet tišinom i samoćom, počeo sam da pretražujem nameštaj u spavaćoj sobi u nadi da ću pronaći neki detalj koji bi mi omogućio da saznam kakvo su lice skrivali iza svojih ravnodušnih maski. U uglu ormana, između starih parfema Sare Felisidad, pronašao sam malu, pravougaonu, metalnu kutiju. Moje srce počelo je ubrzano da kuca, nešto mi je govorilo da sam na pragu važnog otkrića. Otvorio sam je. Unutra je bila karta Tarota, Kočija. Na njoj se nalazio princ koji je upravlja vozilom u plamenu. Plameni jezici, dodati potezima crnog mastila, bili su obojeni žutim i crvenim akvarelom. Ova vatra me je najviše zaintrigirala. Ko se potrudio da transformiše originalni crtež dodajući mu plamen? Izgubljen u mislima, nisam čuo da je majka stigla. Uhvaćen na delu, prihvatio sam krivicu i pružio sam joj kartu. Uzela ju je s poštovanjem, prislonila na prsa i počela glasno da plače... Kad se smirila, rekla mi je da je njen pokojni otac ovu kartu uvek nosio u džepu košulje, blizu srca. Bio je Rus, baletan, visok dva metra, plave kose, poput lavlje grive, koji je, zaljubljen u moju baku Jevrejku, otišao s njom u izgnanstvo, iako na to nije bio primoran. U Argentini, nespretan kakav je bio za sve što se ticalo svakodnevnog života, popeo se na bure za alkohol kako bi pokušao da podesi plamen lampe. Poklopac bureta je pukao, a on je upao u alkohol sa lampom u rukama. Tečnost se zapalila i moj deda je izgoreo. Sara Felisidad rođena je mesec dana nakon ove užasne smrti. Jednog dana joj se majka Jaše poverila da je usred pepela svog voljenog pronašla kartu, čisto belu. Uveče, posle sahrane, na karti se pojavila plamena kočija, a niko je nije nacrtao. Moja majka nije sumnjala u istinitost ove priče. I ja sam, u svojoj detinjastoj nevinosti, takođe verovao u nju.

Kada sam napunio deset godina, roditelji su mi saopštili da odlazimo u glavni grad, Santijago, pošto su prodali prodavnici. Izgubivši teritoriju na tako brutalan način, upao sam u otrovnu mentalnu maglu. Očaj sam izražavao tako što sam se gojio. Postao sam mali nilski konj koji se vukao do škole, očiju uprtih u zemlju, sa osećanjem da je nebo betonski svod. Na ovo se nadovezalo i odbacivanje mojih školskih drugova, kada su pod tušem posle časa fizičkog videli da moj penis nema kožicu.

„Jevrejin latalica!”, vikali su mi, pljujući me. Sin jednog diplomata koji je upravo bio došao iz Francuske, pljunuo je na poleđinu karte i zalepilo mi ju je na čelo. Smejući se naglas gurnuli su me pred ogledalo. Bila je to jedna od Velikih arkana Marsejskog tarota, Pustinjak. U njoj sam video svoj žalosni portret: biće bez teritorije, usamljeno, smrznuto do kostiju, ranjenih nogu, koje je večno hodalo u potrazi za... čim? Za nečim, bilo čim što bi mu dalo identitet, mesto u svetu, razlog za život. „Starac podiže lampu. Šta podiže moja milenijumska duša? (Suočen sa okrutnošću svojih drugova, osetio sam da je moj teret zapravo bol koji se prenosi vekovima.) Da li je, možda, ta lampa bila moja svest? Šta ako nisam prazno telo, masa u kojoj žive samo teskobe, nego neobična svetlost koja putuje kroz vreme, kroz nebrojena telesna vozila, u potrazi za tim nezamislivim bićem koje su moji baka i deda zvali Bog? Šta ako je nezamislivo zapravo lepota?”

Delovalo je kao da nešto poput užasne eksplozije ruši barijere koje su mi zarobljavale um. Tuga je nestala kao da je počišćena metlom... Kao očajni brodolomac, tražio sam luku u kojoj su se sastajali mladi pesnici, zvala se *Kafe Iris*. Iris, glasnica bogova, ona koja ujedinjuje nebo i zemlju, ženska polovina Hermesa! Zalepili su mi na čelo prvo slovo Pustinjaka². U ovom kafiću-hramu pronašao sam prijatelje: glumce, pesnike, lutkare, muzičare, plesače. Među njima sam odrastao, očajnički tražeći lepotu. Tih četrdesetih, droga nije bila u modi. Naši razgovori, uskovitlani usled kreativne groznice, otezali su se oko boca vina koje su se brzo smenjivale. U zoru, gladni i pijani, trčali bismo do Šumskog parka da bismo sagoreli alkohol. Naspram parka, u skučenom podrumu, stanovala je Mari Lefevr, šezdesetogodišnja Francuskinja koja je živela u

2 na francuskom: *Hermite* – otud slovo H (prim.prev)

konkubinatu sa Nene, osamnaestogodišnjim dečakom. Ova dama je bila siromašna, ali je u kuhinji uvek imala veliki lonac pun supe, haotične magme od ostataka hrane koju je dobijala u obližnjem restoranu u zamenu za tumačenje karata mušterijama. Dok je njen ljubavnik nag hrkao, Mari nam je, u kineskoj kućnoj haljini, posluživala pune tanjire ukusne tečnosti unutar koje smo mogli pronaći ribu, čufte, povrće, žitarice, rezance, sir, pileću džigericu, goveđe iznutrice i mnoge druge poslastice. Zatim bi nam, na trbuhu svog ljubavnika, kog ni topovski hitac nije mogao da probudi, tumačila Tarot, koji je sama nacrtala. Ovaj čudni kontakt sa kartama bio mi je od presudnog značaja: zahvaljujući ovoj ženi, Tarot je u mom srcu zauvek ostao vezan za velikodušnost i bezgraničnu ljubav. Od tada je prošlo šezdeset godina i uvek sam, po njenom primeru, tumačio Tarot besplatno.

Kada sam se osećao kao zatvorenik na kulturnom ostrvu koje je tada bilo moja zemlja, Mari Lefevr mi je predvidela: „Putovaćeš po čitavom svetu, neprestano, do kraja života. Ali pažljivo slušaj: kad kažem „svet”, mislim na čitav univerzum. Kad kažem „do kraja života”, mislim na tvoju sadašnju inkarnaciju. Zapravo, u drugim oblicima, živećeš onoliko koliko bude živeo svemir.”

Kasnije sam u Francuskoj sarađivao sa Marselom Marsoom, koji mi je ukazao najveću čast u svojoj trupi: da pokazujem, nepomičan, u sugestivnoj pozи, plakate koji prikazuju njegove pantomime. Tako sam, preobražen u statuu od mesa, pet godina putovao po mnogim zemljama. Na svakom nastupu Marso je davao i telo i dušu. Nakon toga se, iscrpljen, zatvarao u svoju hotelsku sobu na nekoliko sati. Sledеći dan bi se, ne posetivši grad, vratio u pozorište da isproba novu numeru ili popravi svetla. Ja sam, usamljen u tim zemljama čije jezike često nisam govorio, posećivao muzeje, živopisne ulice, umetničke kafiće. Malo po malo, stekao sam naviku da tražim eozoterične knjižare za kupovinu tarota. Tako sam sakupio kolekciju od više od hiljadu različitih špilova: alhemičarski, rozenkrojcerski, kabalistički, ciganski, egipatski, astrološki, mitološki, masonski, seksualni itd. Svi su bili sačinjeni od istog broja karata, sedamdeset i osam, podeljeni na pedeset šest Malih arkana i dvadeset dve Velike arkane. Ali svaki je imao drugačiji dizajn. Ponekad su se ljudske figure pretvarale u pse, mačke, jednoroge, čudovišta ili patuljke.

Svaki primerak je sadržavao knjižicu iz koje se činilo da je autor nosilac duboke istine. Iako nisam razumevao značenje niti upotrebu tako misterioznih karata, imao sam veliku naklonost prema njima, a svaki put kada bih pronašao novu igru, bio bih ispunjen radošću. Naivno, nadao sam se da će naći Tarot koji će mi saopštiti ono što sam tražio sa toliko muke: tajnu večnog života...

Na jednom od svojih putovanja u Meksiko, podražavajući Marsoa, upoznao sam Leonoru Karington, nadrealističku pesnikinju i slikarku koja je tokom Španskog građanskog rata bila u ljubavnoj priči sa Maksom Ernstrom. Kada je uhapšen, Leonora je doživela napad ludila, u najstrašnjem smislu te reči, ali je doživela i otvaranje svih vrata koja ta bolest može da otvorí u zatvoru racionalnog uma. Kada me je pozvala da pojedem šećernu lobanju sa svojim imenom urezanim na čelu, rekla mi je: „Ljubav pretvara smrt u slast. Skelet Arkane XIII ima kosti od šećera.“ Kad sam shvatio da je Leonora u svojim delima koristila simbole Tarota, molio sam da me inicira. Odgovorila je: „Uzmi ove dvadeset i dve karte. Pogledaj ih jednu po jednu, a zatim mi reci šta tebi znači ono što vidiš.“ Kroteći svoju stidljivost, poslušao sam je. Brzo je zapisivala sve što sam joj govorio. Kada sam završio sa opisivanjem Sveta, bio sam obliven znojem. Slikarka mi je, sa misterioznim osmehom, šapnula: „Ono što si mi upravo izdiktirao je *tajna*. Svaka Arkana, budući da predstavlja ogledalo, a ne istinu za sebe, postaje ono što u njoj vidiš. Tarot je kameleon.“ Potom mi je poklonila špil koji je kreirao okultista Artur Edvard Vajt, sa crtežima u stilu hiljadu devetstote, koji će kasnije postati vrlo moderan među hipicima. Verovao sam da mi je Leonora, koju sam doživljavao kao sveštenicu, dala ključ kovčega sa blagom koji se nalazio u središtu moje mračne unutrašnjosti, ne sluteći da su te Arkane delovale samo kao stimulansi intelekta.

Po povratku u Pariz, počeo sam da posećujem kafić u četvrti Le Al, *Venerina promenada*, gde se Andre Breton jednom nedeljno sastajao sa svojom nadrealističkom grupom. Dozvolio sam sebi da mu poklonim Vajtov tarot očekujući, sa skrivenim ponosom, njegovo odobrenje. Pesnik je pažljivo posmatrao Arkane, sa osmehom koji se postepeno pretvarao u grimasu gađenja.

„Ovo je smešna kartaška igra. Njeni simboli su, nažalost, očigledni. U njoj nema ničeg dubokog. Jedini tarot koji vredi je onaj iz Marseja. Ove karte intrigiraju, dотићу, ali nikada ne odaju svoju suštinsku tajnu. Jedna od njih me je inspirisala da napišem „Arkanu 17.”

Kao vatreni poštovalec velikog nadrealiste, bacio sam u smeće svoju kolekciju karata, zadržavši samo Marsejski tarot, odnosno verziju koju je Pol Marto objavio 1930. godine.

Iako sam, poput Bretona, vrlo slabo shvatao značenje ovih karta, koje su, postavljene pored zavodljivih Vajtovih slika delovale neprijateljski, naročito Male arkane, odlučio sam da ih urežem u svoje sećanje, nadajući se da ono što moj intelekt ne može da dešifruje, moje nesvesno može. Počeo sam da pamtim svaki simbol, svaki gest, svaku liniju, svaku boju. Malo po malo, zahvaljujući čeličnom strpljenju, uspeo sam, zatvorenih očiju, da vizualizujem, iako ne savršeno, 78 Arkana... Tokom dve godine, koliko je trajalo ovo iskustvo, odlazio sam svako jutro u Nacionalnu biblioteku u Parizu da bih proučavao zbirke tarota koje je donirao Pol Marto i knjige posvećene ovoj temi. Do osamnaestog veka, Tarot je smatrano igrom na sreću i njegovo duboko značenje ostajalo je nepriimećeno. Njegovi crteži bili su unakaženi ili izmenjeni, ukrašeni portretima plemića, stavljeni u službu pompe dvora. Svaki traktat govorio je drugačije, često suprotno ostalima. U stvari, umesto da objektivno govore o Tarotu, autori su pravili svoj autoportret prožimajući ga sujeverjem. Pronašao sam masonska, taoistička, budistička, hrišćanska, astrološka, alhemijska, tantrička, sufiska verovanja i tako dalje. Moglo bi se reći da je Tarot bio sluga, uvek u službi doktrine koja se nalazila van njega... Ali ono što me je najviše iznenadilo bila je činjenica da, od kad je protestantski pastor i mason Kur de Žeblen (1728–1784) u osmom tomu svoje enciklopedije „Primitivni svet” 1781. godine, pripisao Tarotu ezoterične karakteristike, a ne samo zabavne, niko zaista nije analizirao Arkane, ni on ni njegovi sledbenici... Ne shvatajući da su ove karte optički jezik koji zahteva da bude posmatran uzimajući u obzire sve njegove detalje, Žeblen predstavlja svoju maštu kao stvarnost i izjavljuje da je Tarot poreklom iz Egipta: „Hijeroglifi koji pripa-

daju *Knjizi Tota*, spašeni iz ruševina hiljadu godina starog hrama”, objavljujući lošu kopiju Marsejskog tarota, gde eliminiše mnoštvo detalja, dodaje Ludi nulu i krsti je Budalom, dajući joj negativno značenje: „Ima samo onu vrednost koju daje drugima, upravo kao naša nula: pokazujući tako da u ludilu ništa ne postoji”. Dodaje nogu Magovom stolu, pretvara Cara i Caricu u „Kralja i Kraljicu”, Papu i Visokosveštenicu u „Prvosveštenika i Prvosveštenicu”, menja ime Arkane XIII, Bezimene arkane, u „Smrt”, praveći grešku sa brojem na karti Umerenost, na kojoj štampa broj XIII; odlučuje da na Arkani VII kocijom upravlja Oziris koji pobeduje; preimenuje Zaljubljenog u „Brak”, Zvezdu u „Žegu”, Čavola u „Tifona”, Svet u „Vreme” i Obešenog u „Promišljenost” (uspravljaјući ga); eliminiše boje, a takođe i originalni okvir koji se sastoji iz inicijacijskog pravougaonika koji je sastavljen od dva kvadrata. Na ovaj način, nastoji da ispravi „greške” originala.

Od objavlјivanja prvog ezoteričnog traktata o Tarotu u *Primitivnom svetu*, okultisti su počeli da buncaju, zanemarujući udubljivanje u crteže Marsejskog tarota, smatrujući kopiju Kura de Žeblena i njegova egipatska objašnjenja autentičnim ezoteričnim istinama. 1783. godine moderni vidovnjak, frizer Aljet, pod pseudonimom Eteja (1750–1810) kreirao je izmišljeni tarot, vezan za astrologiju i hebrejsku kabalu. Tada Alfons Luj Konstan, alias Elifas Levi, (1816–1875), uprkos svojoj neizmernoj intuiciji, prezre Marsejski tarot, jer ga smatra „ezoteričnim”, a u „Dogmi i ritualu visoke magije” crta „ezoteričnu” verziju Kočije, Točka sreće, Čavola i utvrđuje da dvadeset dve glavne Arkane ilustruju hebrejsku abecedu i zanemaruje pedeset šest Malih arkana. Ovu ideju usvaja Žerar Enkos, koji pod pseudonimom Papus (1865-1917) dozvoljava sebi da kreira tarot sa egipatskim likovima koji ilustruju hebrejsku kabalističku strukturu. Posle ovih pokušaja kalemljenja svih vrsta ezoteričnih sistema na Tarot, hiljade knjiga su napisane na osnovu nepostojeće „tradicije” koja pokazuje da su Tarot stvorili Egipćani, Haldejci, Hebreji, Arapi, Hindusi, Grci, Kinezi, Maje, vanzemaljci, takođe evocirajući Atlantidu i Adama, kome se pripisuje crtanje prvih slova koja su mu diktirali anđeli. (Za versku tradiciju, sveta dela uvek imaju nebesko poreklo. Stvaranje simboličkog sistema nije prepušteno ličnom nadahnuću umetnika, nego ga daje sam